

УДК 394.9:929.731-024.63“120”

МІЖКНЯЗІВСЬКІ СТОСУНКИ ВОЛОДАРІВ МАЗОВІЇ ТА ВОЛИНИ
У XIII СТОЛІТТІ ЗА ДАНИМИ ХРОНІКИ РОМАНОВИЧІВ
(ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОГО ЛІТОПІСУ)

Леонід МАТЯШ

Університет Марії Кюрі-Склодовської
Докторська школа гуманітарних наук і мистецтва,
вул. Ветеранів, 18 20-038, м. Люблін, Польща
e-mail: pavlenko_leonid@yahoo.com.ua

DOI: 10.15330/gal.39.150-161, ORCID: 0009-0002-6754-8807,
ISSN 2312-1165 (друкована версія), ISSN 3083-6670 (онлайн версія)

Автор статті досліджує, як відносини між князями мазовецької гілки династії П'ястів і галицько-володимирськими Романовичами представлені в хроніці Романовичів (Галицько-Волинському літописі). Аналіз відповідних фрагментів джерела дозволяє простежити динаміку політичних контактів між двома династіями у XIII ст. Хроніка Романовичів містить як свідчення тісної коаліційної співпраці, зокрема військової підтримки та спільних походів, так і описи епізодів конфронтації, що ілюструють мінливий і багатовимірний характер міждинастичних відносин. У дослідженні проаналізовано всі зафіксовані в хроніці Романовичів випадки взаємодії між мазовецькими П'ястами та Романовичами, що дозволяє окреслити основні форми політичних контактів між цими династіями. Особливу увагу приділено специфіці взаємин володимирської гілки Романовичів із мазовецькими П'ястами у середині та другій половині XIII ст. Окремо розглянуто питання про те, чи мали ці контакти інституціоналізований характер, чи залишалися переважно ситуативними політичними союзами, зумовленими поточною конфігурацією сил у регіоні. Метою статті є визначення ступеня політичної та культурної інтеграції між Мазовією та Волинню у XIII ст. на підставі свідчень хроніки Романовичів.

Ключові слова: Романовичі, П'ясти, хроніка Романовичів, монголи, ятвяги, Мазовія, держава Романовичів, міждинастичні відносини.

У XIII столітті стосунки між мазовецькими та волинськими князями були інтенсивними і багатовимірними. Головним джерелом для дослідження цього питання є *Галицько-Волинський літопис* (далі: *хроніка Романовичів*)¹. У цьому творі містяться надзвичайно цінні відомості про історію польських земель окресленого історичного періоду². У *хроніці Романовичів* також є численні згадки про політичні контакти між мазовецькою лінією П'ястів та галицько-володимирськими Романовичами.

Хронологічні межі *хроніки Романовичів* охоплюють роки приблизно від 1205 до 1289/1290³, а сам твір традиційно поділяють на дві частини: галицьку (прибл. 1205–1259) та волинську (прибл. 1260–1289/1290)⁴. Друга, «волинська», частина джерела містить основний корпус відомостей про історію Мазовії другої половини XIII ст. У ній подано численні свід-

¹ *Галицько-Волинський літопис* називають *хронікою Романовичів* тому, що він виник у найближчому оточенні Данила Романовича, а згодом був продовжений на дворі Василька Романовича та пізніше його наступників, що надає йому виразного династичного характеру. Крім того, цей твір позбавлений річної хронологічної сітки, що відрізняє його від класичних хронік і пояснює застосування цієї назви, див.: Dąbrowski D. *Daniel Romanowicz król Rusi (ok. 1201–1264). Biografia polityczna*. Kraków : Avalon, 2012. Т. 1. S. 15; *Chronica Galiciano-Voliniana (Chronica Romanoviciana)* / ed. D. Dąbrowski, A. Jusupović, *Monumenta Poloniae historica* (далі – *MPH*). Kraków ; Warszawa : PAN ; PAU, 2017. Nova Series. Т. XVI. S. XLVII–LII.

² *Хроніка Романовичів*, окрім відомостей про політичні та династичні взаємини, містить також інформацію про розвиток польських укріплених міських центрів, зокрема про муровані стіни замку Вавель у Кракові наприкінці XIII – на початку XIV століття, див.: *ibidem*. S. XCVI, 625.

³ *Ibidem*. S. LXXVI–LXXXIII.

⁴ *Ibidem*. S. LXIII; Jusupović A. *The Chronicle of Halych-Volhynia and Historical Collections in Medieval Rus'* / translated by M. Stepień. *East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450–1450* / general editors F. Curta and D. Zupka. Leiden ; Boston : Brill, 2022. Vol. 81. P. 34, 137.

чення про підтримку, яку володимирські князі, Володимир Василькович, а згодом Мстислав II Данилович, надавали черському князю Конрадові II Земовитовичу. Значна кількість згадок у волинській частині, присвячених взаєминам володимирських володарів із черським князем, засвідчує тісні зв'язки між цими політичними центрами в означений період. Імовірно, саме ця обставина спонукала автора *хроніки Романовичів*, який працював при володимирському дворі Мстислава II Даниловича⁵, приділити цим контактам виняткову увагу. Це, своєю чергою, свідчить про те, що він уважав ці взаємини важливим елементом історії Володимирського князівства.

Перш ніж перейти до аналізу джерельних згадок, необхідно розглянути дослідження мазовецько-волинських відносин, а також самої *хроніки Романовичів* як історичного джерела. В історіографії питання політичних стосунків між Мазовією та Волиню досі порушувалося переважно фрагментарно. З огляду на обмежений обсяг цієї статті не є можливим подати вичерпний бібліографічний огляд проблематики. Натомість варто зосередитися на окремих працях, що відіграли важливу роль у розвитку дослідницького дискурсу із цієї теми.

Одним із перших дослідників, які порушували питання, пов'язані з контактами мазовецьких і волинських князів, був Ізидор Шараневич⁶. За ним слід назвати роботу Олександра Андріяшева, присвячену історії Волині до XIV ст.⁷. У дослідницькій спадщині Михайла Грушевського значне місце відведено історії Волині, зокрема контактам володарів цього регіону з Мазовією у XIII столітті⁸. У контексті аналізу внутрішньої та зовнішньої політики південного заходу Русі цього періоду питання взаємин з Мазовією порушувалося також у працях Владіміра Пашуто⁹. Важливий внесок у дослідження мазовецько-володимирської проблематики зробив Броніслав Влодарський¹⁰.

В останні десятиліття ця тема отримала подальший розвиток у працях виданих українською¹¹, польською¹², російською¹³ та англійською мовами¹⁴, які значною мірою заповнили наявні наукові прогалини щодо стосунків мазовецьких і волинських князів.

⁵ Jusupović A. *The Chronicle*. S. 188–189.

⁶ Шараневич І. *История Галицко-Володимирской Руси. От найдавейших времен до року 1453*. Львов : Институт Ставропигийского, 1863. 462 с.

⁷ Андріяшев А. *Очерк по истории волинской земли до конца XIV столетия*. Киев : Типография Императорского Университета Св. Владимира, 1887. 239 с.

⁸ Hrushevsky M. *History of Ukraine-Rus'* / translated by I. Press; ed. by C. Raffensperger, F. E. Sysyn, T. Plawuszk-Stech. Edmonton ; Toronto : Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 2021. Vol. 2 : The Eleventh to Thirteenth Centuries. 606 p.; idem. *History of Ukraine-Rus'* / translated by B. Sturmiński; edited by Y. Fedoruk, R. Romanchuk, F. E. Sysyn, U. M. Pasicznyk. Edmonton ; Toronto : Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 2016. Vol. 3: To the Year 1340. 651 p.

⁹ Пашуто В. *Очерки по истории Галицко-Волинской Руси*. Москва : Изд-во АН СССР, 1950. 330 с.; idem. *Внешняя политика Древней Руси*. Москва : Наука, 1968. 472 с.

¹⁰ Włodarski B. *Polityka ruska Leszka Białego. Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie*. 1927. Zesz. 3. T. 3. S. 239–318; idem. *Rola Konrada Mazowieckiego w stosunkach polsko-ruskich. Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie. Wydział II historyczno-filozoficzny*. 1936. Zesz. 2. T. 19. S. 85–137 (1–57); idem. *Alians rusko-mazowiecki z drugiej połowy XIII w. Karta z dziejów Konrada II Mazowieckiego. Studia historyczne ku czci Stanisława Kutrzeby*. Kraków, 1938. T. 2. S. 611–629; idem. *Polska i Ruś (1194–1340)*. Warszawa : PWN, 1966. 326 s.

¹¹ Войтович Л. *Князь Лев Данилович. Галич в політичному житті Європи XI–XIV століть*. Львів : Національна академія наук України. Інститут українознавства ім. Івана Крип'якевича, 2015. 478 с.; Головка О. *Князь Роман Мстиславич та його доба*, Київ : Стилос, 2001. 249 с.; його ж. *Волинська земля на першому етапі громадянської війни у Південно-Західній Русі (1205–1214 pp.)*. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. Ювілейний випуск*. 2009. Вип. 13. С. 80–89; його ж. *Спішська угода 1214 р. угорського короля Андрія II і краківського князя Лешка Бялого та її наслідки, Україна в Центрально-Східній Європі / ред. колегія В. Смолій і ін.* Київ : Інститут історії України, 2013. С. 127–147; його ж. *Коронація князя Данила Романовича в контексті ідеологічного життя і міжнародних відносин слов'янства Східної Європи, Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки*. 2013. Т. 23. С. 213–230; його ж. *Некороновані і короновані королі Південно-Західної Русі. Княжа доба: історія і культура*. 2015. Вип. 9. С. 183–216; його ж. *Русь і Польща в міжнародному житті Європи (X – перша половина XIII ст.)*. Київ : Національна академія наук

Про *хроніку Романовичів* з'явилася значна кількість праць, присвячених її генезі, структурі та змісту. Повну бібліографію, що стосується досліджень цього джерела, зібрано у критичному виданні твору¹⁵. Варто звернутися також до наукових досліджень, у яких подано важливі аналізи та висновки щодо цього джерела¹⁶.

Метою пропонованої статті є показати, яким чином пам'ятка відображає мазовецько-волинські взаємини в XIII ст., а також установити, які відомості про союзи та конфлікти між володарями обох династій містить це джерело. Аналіз цих даних дасть змогу показати динаміку контактів між мазовецькою лінією П'ястів та Романовичами в розглядуваний період.

Володарі Мазовії часто згадуються в придворній хроніці гілки Романовичів. Ім'я засновника мазовецької династії П'ястів, Конрада Казимировича, з'являється в хроніці 27 разів¹⁷, його старшого сина Болеслава – 5 разів¹⁸, а Земовита – 11 разів¹⁹. Найбільше згадок стосується, однак, синів Земовита: ім'я Конрада трапляється 56 разів²⁰, а його брата Болеслава – 34 рази²¹.

України; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2021. 600 с.; його ж. Монгольський чинник у взаєминах волинського князя та короля Данила Романовича з Апостольським престолом (кінець 40-х – перша половина 60-х років XIII ст.). *Дриновски сборник* / ред. В. Николов, В. Саленков, С. Сорочан. Софія ; Харків, 2023. Т. XVI. С. 161–176; Волощук М. До питання присутності русинів при дворі княгині Агафії Святославівни (між 1207/1209–1247/1248) – дружини мазовецького князя Конрада. *Inter Regnum et Ducatum. Studia ofiarowane Profesorowi Janowi Tęgowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin* / ред. P. Guzowski, M. Liedke, K. Boroda. Białystok : Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy. 2018. S. 633–657; його ж. Невінченості еліти руського (?) походження на військовій службі П'ястів кінця XII – першої половини XIV ст.: деякі антропонімічні спостереження. *Oblicza Wojny: Narzędzia wojny* / ред. M. Voloshchuk, M. Pogońska-Pol, J. Kita. Łódź : Wyd-wo Uniwersytetu Łódzkiego. 2023. Т. 8. S. 37–53.

¹² Dąbrowski D. Małżeństwa Wasylka Romanowicza. Problem mazowieckiego pochodzenia drugiej żony. *Europa Środkowa i Wschodnia w polityce Piastów. Materiały z sympozjum, Toruń, 14–15 grudnia 1995 r.* / ред. K. Zielińska-Melkowska. Toruń, 1997. S. 221–233; Jusupović A. Domus quondam dobrinensis. Przyczynek do dziejów templariuszy na ziemiach Konrada Mazowieckiego. *Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu*. 2006. Zesz. 1. Т. 71. S. 7–18; idem. Przynależność polityczna Drohiczyzna w XII i pierwszej połowie XIII w. *Дрогичинь 1253. Матеріали міжнародної конференції з нагоди 755 річниці коронації Данила Романовича* / упоряд. О. Жернолеєв, М. Волощук, І. Гурак. Івано-Франківськ : ЛІК, 2008. С. 159–170; idem. Tak zwany «Latoris Połocki» w przekazie Wasilja Tatiščeva Rola Drohiczyzna w kontaktach polskoruskich drugiej połowy XII wieku. *Studia źródłoznawcze*. 2007. Т. 45. S. 15–32; Bartnicki M. *Polityka zagraniczna księcia Daniela Halickiego*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 2005. 251 s.; Nagirnyj W. «Cupientes tuis votis annuere»: kto był inicjatorem rokowań między książętami halicko-wołyńskimi a Stolicą Apostolską w połowie lat 40-ch XIII wieku? *Дрогичинь 1253. Матеріали міжнародної конференції з нагоди 755 річниці коронації Данила Романовича* / упоряд. О. Жернолеєв, М. Волощук, І. Гурак. Івано-Франківськ : ЛІК, 2008. С. 134–141; idem. Polityka zagraniczna księstw ziem halickiej i wołyńskiej 1198 (1199)–1264. *Prace Komisji Wschodnioeuropejskiej* / ред. A. Zięba. Kraków : Wyd-wo Polskiej Akademii Umiejętności, 2011. Т. 12. 362 s.

¹³ Волощук М. Города Руси в военных операциях Пястов против Рюриковичей (XI – середина XIV вв.). Часть 1. *Oblicza Wojny: Miasto i wojna* / ред. T. Grabarczyk, M. Pogońska-Pol. Łódź : Wyd-wo Uniwersytetu Łódzkiego. 2021. Т. 4. S. 27–52; idem. Города Руси в военных операциях Пястов против Рюриковичей (XI – середина XIV вв.). Часть 2. *Oblicza Wojny: Miasto i wojna* / ред. W. Jarno, J. Kita. Łódź : Wyd-wo Uniwersytetu Łódzkiego. 2021. Т. 5. S. 57–74.

¹⁴ Dzik M. Jusupović A. Medieval Drohiczyzn in the light of the archaeological and written sources, *The Sphinx of Slavic Sigillography – small lead seals of “Drohiczyzn type” from Czermno in their East European* / ed. A. Musin, M. Wołoszyn. *U źródeł Europy Środkowo-Wschodniej* / ed. M. Hardt, M. Wołoszyn. Kraków ; Leipzig ; Rzeszów ; Saint Petersburg ; Warszawa, 2019. S. 77–101; Voloshchuk M. Ruthenian-Polish matrimonial relations in the context of the inter-dynastic policy of the house of Rurik in the 11th–14th centuries: selective statistical data. *Codrul Cosminului*. 2019. № 1. Vol. XXV. P. 95–126; Jusupović A. *The Chronicle*.

¹⁵ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. V–CXXVII.

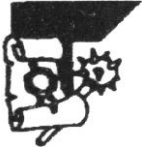
¹⁶ Dąbrowski D. *Daniel Romanowicz król Rusi*. 538 s.; Jusupović A. *The Chronicle*. 242 s.

¹⁷ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 17, 77, 131–133, 136–141, 197–198, 201, 223, 225, 227, 237, 274, 295, 299.

¹⁸ *Ibidem*. S. 237, 252, 259, 299.

¹⁹ *Ibidem*. S. 300, 303–304, 350, 352, 364, 371, 429.

²⁰ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 429, 496–497, 499, 504–506, 509–512, 514–515, 540, 567, 569–573, 575–579, 619, 621–623, 625, 637, 647.

У джерелі містяться також відомості про представників куявської лінії князів, яка походила від сина Конрада Мазовецького – Казимира. Ім'я його сина Земомисла фіксується 1 раз²², Владислава – 9 разів²³, а Лешка – 11 разів²⁴. Автори *хроніки Романовичів* не забули й про князів із мазовецької династії – одна згадка стосується дружини Василька Романовича, Єлени²⁵.

Перші згадки про політичні контакти мазовецького князя Конрада з волинськими князями в *хроніці Романовичів* датуються 1208 роком. Тоді Олександр Всеволодович переконав Лешка Білого організувати військовий похід на Володимир, який мав забезпечити белзькому князю володимирський престол. Хроніка називає Конрада I одним з учасників цього походу²⁶. Варто зазначити, що в той час політика Конрада I щодо руських земель загалом не відрзнялася від курсу, визначеного його братом, краківським князем Лешком.

Наступна згадка про зустріч мазовецького князя з Романовичами міститься в описі подій війни за Галич у 1219–1221 рр. між Мстиславом Мстиславовичем, якого підтримували Романовичі й литовці, з одного боку, та коаліцією угорців і поляків під проводом Лешка Білого, королевича Коломана й угорського воєначальника Філі, з другого. У 1220–1221 р. Лешко Білий здійснив похід під Красностав. Джерело повідомляє, що тодішній краківський принц мав намір учинити проти Романовичів певний підступ. Однак про цей задум довідався Конрад I, який прибув до володимирського князя Данила Романовича і не допустив його зустрічі з Лешком²⁷.

Лешко Білий послідовно прагнув утвердити власну сферу впливу на західних рубежах Русі. Краківський володар намагався відігравати на цих землях роль чинника політичної стабілізації, тоді як на півдні, у Галицькій землі, аналогічні амбіції мали представники династії Арпадів.

Після вбивства Лешка Білого поблизу Гонсави 1227 р.²⁸ Конрад Мазовецький активно розпочав боротьбу зі своїми родичами за краківський стіл. У *хроніці Романовичів* міститься згадка, що він просив братів Романовичів про військову допомогу у війні проти Владислава III Тонкононого. У 1229 р. відбувся похід Конрада Мазовецького та Романовичів на Каліш, який завершився успіхом польсько-руської коаліції²⁹.

Однак у тридцятих роках XIII ст. ситуація змінилася: стосунки Конрада I з Романовичами набули ворожого характеру. У союзі з чернігівськими Олеговичами мазовецький князь у

²¹ Ibidem. S. 499, 504–505, 507, 510, 512, 516–523, 527, 622–625, 637, 646–647.

²² Ibidem. S. 499.

²³ Ibidem. S. 500, 623, 625, 646, 648–650.

²⁴ Ibidem. S. 499–500, 505, 523–524, 540, 543, 575, 622.

²⁵ Ibidem. S. 453. Дискусію щодо цієї постаті див.: Jasiński K. *Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*, Poznań : Wyd-wo Historyczne, 2001. S. 88–90; Dąbrowski D. *Genealogia Mściśławowiczów. Pierwsze pokolenia (do początku XIV wieku)*. Kraków : Avalon, 2008. S. 320; idem. *Genealogia Mstislawiczej*. С. 331. Жінки з династії Рюриковичів рідко з'являються в джерелах, часто без зазначення їхніх імен. Прикладом є вдова Романа Мстиславовича, ім'я якої не уціліло. Додаткові відомості про неї див.: Dąbrowski D. *Rodowód Romanowiczów książąt halicko-wołyńskich* Poznań ; Warszawa : Wyd-wo Historyczne, 2002. S. 34–44; idem. *Genealogia Mściśławowiczów*. S. 264–266; пор.: idem. *Genealogia Mstislawiczej*. С. 267–273.

²⁶ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 16–17; Jusupović A. *Chronica*. S. 33–34; Dąbrowski D. *Daniel Romanowicz król Rusi*. S. 63; Волощук М. Города Руси в военных операциях Пястов против Рюриковичей (XI – середина XIV вв.). Часть 1. *Oblicza Wojny: Miasto i wojna* / red. T. Grabarczyk, M. Pogońska-Pol. Łódź : Wyd-wo Uniwersytetu Łódzkiego. 2021. Т. 4. S. 27–52; idem. Города Руси в военных операциях Пястов против Рюриковичей (XI – середина XIV вв.). Часть 2. *Oblicza Wojny: Miasto i wojna* / red. W. Jarno, J. Kita. Łódź : Wyd-wo Uniwersytetu Łódzkiego. 2021. Т. 5. S. 57–74.

²⁷ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 77–78; Jusupović A. *Chronica*. S. 58–63; Dąbrowski D. *Daniel Romanowicz król Rusi*. S. 102–114.

²⁸ Jasiński K. *Rodowód Piastów małopolskich*. S. 25.

²⁹ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 130–142; Jusupović A. *Chronica*. S. 79–80; Dąbrowski D. *Daniel Romanowicz król Rusi*. S. 144–160.

1236 р. воював проти синів Романа Мстиславовича³⁰. У цій частині *хроніки Романовичів* зберігся фрагмент, датований *post quiet* 1241 – *ante quiet* 1247 рр. (ймовірно 1243 р.)³¹. Він стосувався здобуття Данилом Романовичем городища Дорогочина³², яке на той час утримували тамплієри з дозволу Конрада Мазовецького³³. З подальшої розповіді *хроніки* виходить, що у 1240 р. Михайло Всеволодович вирішив укласти мир із Романовичами. Він перебував тоді на Мазовії разом із сином Ростиславом у князя Конрада. Звідти чернігівський князь направив послів до Данила з пропозицією укласти мир³⁴.

Новий етап у взаєминах між Романовичами та мазовецькими П'ястами розпочався після монгольських походів 1240 р. на Волинь і Польщу. Данило Романович спочатку знайшов прихисток в Угорщині, а згодом у Мазовії, де переховувалися і його близькі. *Хроніка Романовичів* повідомляє, що, попри попередню ворожнечу, тоді мала місце династична лояльність: найстарший син Конрада, Болеслав, надав Данилові притулок, виділивши йому Вишгород як тимчасову резиденцію до того часу, доки монгольські війська не залишать його земель³⁵.

У подальшій оповіді *хроніки Романовичів* не згадано про ворожі стосунки між Конрадом I та його синами з Романовичами. Це можна пояснити тим, що, попри свої попередні союзи з чернігівськими Олеговичами, Конрад більше не був зацікавлений у співпраці з Михайлом Всеволодовичем, який утратив свої політичні позиції на початку 40-х рр. XIII ст. Натомість цей період мазовецький князь виявляв більшу схильність до встановлення контактів із Романовичами, чия роль на Русі помітно зросла.

Згадки про новий союз Конрада I з Романовичами датуються 1243 р.³⁶ У цей час мазовецький князь активно прагнув зайняти краківський стіл, змагаючись зі своїми родичами з інших ліній П'ястів. *Хроніка Романовичів* повідомляє, що Данило та Василько тоді здійснили збройний виступ проти Болеслава V Сором'язливого, спустошивши його землі, що можна розглядати як підтримку Конрада I в його боротьбі за краківський стіл³⁷.

Як засвідчує *хроніка Романовичів*, у 1245 р., під час війни Ростислава Михайловича з Романовичами, Конрад підтримав своїх галицько-володимирських союзників, надіславши їм військові підкріплення³⁸. Варто також зазначити, що Ростислав Михайлович одружився з донькою Бели IV, ставши швагром Болеслава Сором'язливого – одного з противників Конрада в боротьбі за Краків³⁹.

Хроніка Романовичів повідомляє також відомості про зимовий похід 1245–1246 рр., здійснений князем Конрадом I та Васильком Романовичем проти ятвягів⁴⁰.

Наступна згадка про Конрада I у *хроніці Романовичів* стосується його смерті. У цьому самому фрагменті автор згадує також про смерть його сина Болеслава⁴¹. Ці події датовано 1247 р. Автор пам'ятки підкреслює, що брати Романовичі щиро оплакували смерть своїх союзників.

³⁰ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 198, 201; Jusupović A. *Chronica*. S. 90–92; Dąbrowski D. *Daniel Romanowicz król Rusi*. S. 193–194.

³¹ Jusupović A. *Chronica*. S. 90–100.

³² *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 199–200; Dąbrowski D. *Daniel Romanowicz król Rusi*. S. 201–205.

³³ Матузова В. Назарова Е. *Крестоносцы и Русь. Конец XII в. – 1270 г.* Москва : Индрик, 2002. S. 351–356.

³⁴ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 130–142; Jusupović A. *Chronica*. S. 102; Dąbrowski D. *Daniel Romanowicz król Rusi*. S. 215.

³⁵ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 237; Jusupović A. *Chronica*. S. 102–103; Dąbrowski D. *Daniel Romanowicz król Rusi*. S. 223–224.

³⁶ Jusupović A. *Chronica*. S. 106.

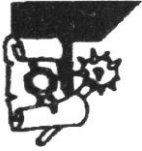
³⁷ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 259–260; Dąbrowski D. *Daniel Romanowicz król Rusi*. S. 243–244.

³⁸ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 274; Jusupović A. *Chronica*. S. 111–112.

³⁹ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 274; Jusupović A. *Chronica*. S. 111–112; Dąbrowski D. *Daniel Romanowicz król Rusi*. S. 245.

⁴⁰ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 295–296; Jusupović A. *Chronica*. S. 113; Dąbrowski D. *Daniel Romanowicz król Rusi*. S. 275.

⁴¹ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 299–300; Jusupović A. *Chronica*. S. 113–114; Jasiński K. *Rodowód Piastów małopolskich*. S. 37–38; Grabowski J. *Dynastia Piastów mazowieckich*. Kraków : Avalon, 2016. S. 432–433.

Союзнницькі відносини між володарями Мазовії та Волині нерідко зміцнювалися династичними шлюбами. Від 40-х рр. XIII ст. спостерігається помітне зростання кількості таких зв'язків. Хоча *хроніка Романовичів* не подає докладних відомостей про ці події, у історіографії прийнято вважати, що впродовж цього десятиліття було укладено щонайменше три шлюби між представниками обох сімей. Перший відбувся приблизно у 1244–1245 рр. між дочкою белзького князя, Анастасією Олександрівною та Болеславом Конрадовичем⁴², другий – орієнтовно у 1246 р. між Дубравкою (Єленою?) Конрадівною та Васильком Романовичем⁴³, третій – приблизно між 1248 і 1251 рр. між Переяславою Васильківною та Земовитом Конрадовичем⁴⁴.

Після смерті Конрада I, а невдовзі і його наступника на мазовецькому столі, Болеслава I, новим володарем Мазовії став Земовит Конрадович⁴⁵. Новий князь, подібно до своїх попередників, продовжував союзнницькі взаємини з Романовичами. Безпосередньо після згадки про смерть Конрада та Болеслава в хроніці наведено опис спільного воєнного походу Романовичів, Земовита I та військ Болеслава V на землі ятвягів. Цей похід, датований 1248–1249 рр., завершився успіхом русько-польської коаліції⁴⁶.

Наступна згадка про мазовецько-волинські контакти стосується коронації Данила Романовича. *Хроніка Романовичів* повідомляє, що до ухвалення рішення про коронацію князя його спонукали мати, Болеслав V та Земовит I⁴⁷. Безпосередньо після повідомлення про коронацію хроніка описує похід військ Данила Романовича на землі ятвягів, у якому брали участь також полки Болеслава V та Земовита I⁴⁸.

У 50-х рр. XIII ст. Данило Романович активно готувався до антимонольського повстання. Для нього вкрай важливими були зміцнення власних політичних позицій та встановлення тісніших контактів із латинським Заходом, зокрема зі Святою Апостольською Столицею. У цьому контексті значну роль відігравали польські володарі, серед яких мазовецький князь, виконуючи функцію посередника між руським князем і Римом⁴⁹.

Взимку 1255/1256 р. відбувся похід на землі ятвягів, здійснений Романовичами та князями з бічних гілок Рюриковичів⁵⁰ за участю Земовита I, а також сандомирських і краківських полків, висланих Болеславом V. На особливу увагу заслуговує той факт, що ятвязькі землі, підкорені коаліцією руських і польських князів, були обкладені даниною⁵¹. Збиранням цієї данини займався боярин короля Данила Костянтин⁵². *Хроніка Романовичів* занотувала, що частину зібраної данини Костянтин передав тодішньому сандомирському каштелянові⁵³. Ця згадка, імовірно, свідчить про поділ сфер впливу між учасниками походу. Хоча хроніка не згадує в цьому контексті Земовита I, не можна виключати, що й він отримав певні вигоди з новопідпорядкованих земель.

⁴² Домбровский Д. *Генеалогия Мстиславичей*. С. 412–417.

⁴³ Jasiński K. *Rodowód Piastów małopolskich*. S. 88–90; Домбровский Д. *Генеалогия Мстиславичей*. С. 330–331.

⁴⁴ Домбровский Д. *Генеалогия Мстиславичей*. С. 681–695.

⁴⁵ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 300; Jasiński K. *Rodowód Piastów małopolskich*. S. 65–70; Grabowski J. *Dynastia Piastów*. S. 268–270.

⁴⁶ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 300–310; Jusupović A. *Chronica*. S. 114; Dąbrowski D. *Daniel Romanowicz król Rusi*. S. 295–299.

⁴⁷ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 300–310, 351; Jusupović A. *Chronica*. S. 118; Dąbrowski D. *Daniel Romanowicz król Rusi*. S. 359.

⁴⁸ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 351–354; Jusupović A. *Chronica*. S. 118; Dąbrowski D. *Daniel Romanowicz król Rusi*. S. 366–370.

⁴⁹ Dąbrowski D. *Daniel Romanowicz król Rusi*. S. 265–266.

⁵⁰ Pavlenko L. *Książęta służebni z dynastii Rurkowiczów w XII–XIII wieku. Tabularium Historiae*. 2022. T. XII. S. 65–90.

⁵¹ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 362–376; Jusupović A. *Chronica*. S. 124–125; Dąbrowski D. *Daniel Romanowicz król Rusi*. S. 389–394.

⁵² Jusupović A. *Elity ziemi Halickiej i Wołyńskiej w czasach Romanowiczów (ok. 1205–1269)*. Kraków : Avalon, 2016. S. 194–197.

⁵³ *Ibidem*. S. 194–195, przyp. 977.

Наступна згадка, що стосується мазовецького володаря, повідомляє про смерть Земовита Конрадовича 1262 р.: під час литовського нападу на Мазовію литовці захопили та вивезли Конрада Земовитовича⁵⁴.

У другій половині XIII ст. держава Романовичів переживала поступову політичну дезінтеграцію. Дві головні її гілки, галицька та володимирська, проводили дедалі більш самостійну політику – як у внутрішніх, так і в зовнішніх справах. Володимирська гілка, очолювана Володимиром Васильковичем, у цей час розвивала інтенсивні контакти з Мазовією, особливо з черським князем Конрадом II Земовитовичем. Значний обсяг матеріалу, що стосується цих подій, зберігся у волинській частині *хроніки Романовичів*. Перша згадка про контакти між Володимиром Васильковичем і Конрадом II датована 1279 р. Тоді на Русі, у Польщі та серед ятвягів вибухнув голод. Ятвяги, потерпаючи від нестачі харчів, звернулися до князя Володимира Васильковича з проханням надіслати для продажу зерно, обіцяючи взамін різні товари. Володимир відправив збіжжя човнами по Бугу, проте послів неподалік мазовецького городища Пултуська було вбито, а збіжжя і човни пограбовано. Князь Володимир рішуче розпочав розслідування і звернувся до черського князя, підозрюючи його в причетності до нападу. Конрад II категорично заперечив будь-яку участь у цьому інциденті. Це спричинило конфлікт між обома володарями. Володимир почав діяти, виславши війська проти черського князя. Похід тим, що дружина Володимира Васильковича здобула значну здобич. Зрештою володимирський князь уклав мир, повернувши Конрадові полонену челядь⁵⁵.

У 1282 р., під час війни між Болеславом II Земовитовичем і Конрадом II Земовитовичем, князь Володимир Василькович активно підтримував черського князя. *Хроніка Романовичів* повідомляє, що Болеслав II разом із Владиславом Казимировичем здобули городище Конрада – Яздув. Після цього черський князь звернувся по допомогу до Володимира Васильковича, який надіслав йому військову підтримку⁵⁶. Сторінки *хроніки Романовичів* зберегли докладні відомості про битви військ Володимира Васильковича та Болеслава II⁵⁷.

У хроніці Романовичів також подано відомості щодо збройного конфлікту між Лешком Казимировичем і Конрадом II⁵⁸. Ці події датовано 1288 роком⁵⁹. Конфлікт завершився перемогою черського князя. У подальшій оповіді хроніки знаходимо згадку про смерть краківського князя Лешка Чорного⁶⁰.

Того самого року Володимир Василькович, уже тоді тяжко хворий, займався переданням влади наступникові та іншими справами, пов'язаними з поділом земельних наділів. Не маючи чоловічого нащадка, він призначив наступником на володимирському престолі Мстислава II Даниловича. Довідавшись про це рішення, Конрад II прибув на Волинь, щоб попросити, аби майбутній володар тримав його «под[ъ] своєю ржкою» так, як робив це досі Володимир *хроніка Романовичів* передає його звернення у формі розлогої промови: «Настав[ъ]шу ж[е] лѣтоу, и оуслыша Кондрать князь Съмовитович[ъ], брат[ъ] Вѣлвдимеровъ, аже дал[ъ] землю свою всю и города, присла къ Волвдимерю посоль свой, река тако: “Г[о]с[поди]не брате мой, ты ж[е] ми был[ъ] вѣ вт[ъ]ца мѣсто, како ма еси дрѣжал[ъ] под[ъ] своєю ржкою своєю м[и]л[о]стїю. Тобою есмь, г[о]с[поди]не, княжил[ъ], и города своа дрѣжал[ъ], и братїи своей вт[ъ]альса есмь, и грозень был[ъ]. А нынѣ, г[о]с[поди]не, слышал[ъ] есмь, аже еси дал[ъ] землю свою всю и города брату своему Мьстиславоу, а надѣюса на Б[ог]ъ и на тебе, а бы ты, господин[е] мой, послал[ъ] своим[ъ] послѣм[ъ] къ братоу моему Мьстиславоу, а бы ма,

⁵⁴ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 428–429; Jusupović A. *Chronica*. S. 134; Dąbrowski D. *Daniel Romanowicz król Rusi*. S. 431; Suchodolska E. Dzieje polityczne (połowa XIII – połowa XIV w.). *Dzieje Mazowsza* / red. H. Samsonowicz, Pułtusk : Akademia Humanistyczna im. A. Gieysztora, 2006. T. 1. S. 22; Grabowski J. *Dynastia Piastów mazowieckich*. S. 44.

⁵⁵ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 494–498; Jusupović A. *Chronica*. S. 153; idem. Rus' chronicles as sources of international law. *Quaestiones Medii Aevi Novae*. 2022. Vol. 27. S. 117–133.

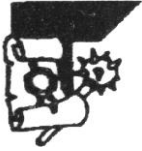
⁵⁶ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 504–509; Jusupović A. *Chronica*. S. 155; Suchodolska E. *Dzieje polityczne*. S. 226–227.

⁵⁷ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 509–518; Jusupović A. *Chronica*. S. 157–160.

⁵⁸ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 540–541.

⁵⁹ Jusupović A. *Chronica*. S. 163.

⁶⁰ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 542–543; Jusupović A. *Chronica*. S. 166.

г[осподи]не, съ твоєю м[и]л[о]стію пріаль брат[ъ] твои пвд[ъ] свою ржкоу, и стоал[ъ] бы за ма в[ъ] мою обиду, како ты, г[о]с[поди]нь мой, стоаль за мною вьмою обиду»⁶¹.

У поданому фрагменті вперше з'являється вислів «пвд[ъ] свою ржкоу», який характеризує форму залежності між Конрадом II і володимирськими князями. Цей вислів повторюється у *хроніці Романовичів*, зокрема у фрагменті, де Володимир просить Мстислава тримати Конрада «под[ъ] свою ржкоу».

У тій самій частині джерела міститься діалог між Володимиром та Мстиславом щодо Конрада II: «Вьлвдимер[ъ] же посла къ брату своему Мьстиславоу, тако река: “Брате мой, сам[ъ] вьдаешь, како есмь имѣл[ъ] брата моего Кьндрата: и чтил[ъ], и дарил[ъ], а во вбиду его стоал[ъ] есмь за ним[ъ], аѣк[о] и за собою, – а бы ты тако ж[е] мене дла пріаль его съ любовію под[ъ] свою ржкоу и стоал[ъ] за ним[ъ] вь его сло”. Мьстислав[ъ] же обещає Вьлвдимероу, тако река: “Брате, рад[ъ] тебе дѣла прімаю съ любовію пвд[ъ] свою ржкоу, а вь обиду его дай ми Б[ог]ъ голову свою зложит[и] за н[ъ]»⁶².

Після надання згоди Мстиславом відбулася зустріч спадкоємця володимирського престолу з Конрадом II у городищі Гай. Тоді Мстислав II оголосив Конрадові: «“Како та имѣл[ъ] брат[ъ] мой, и чтил[ъ], и дарил[ъ], а мнѣ дай Б[ог]ъ тако ж[е] имѣти та, и ч[ъ]стити, и дарити, и стоати за тобою вь твою обиду”. И посем[ъ] начаша веселитиса. Мьстислав[ъ] же одари Кьндрата кон[ъ]ми красными и в сѣдлех[ъ] дивных[ъ], и порты дорогими, и ины дары мнугы вьда емоу, и тако втпоусти съ ч[ъ]стію»⁶³.

Неможливо з повною певністю встановити, який саме тип залежності виражав ужитий літописцем вислів «под[ъ] своєю ржкою». Мовчання джерела з цього приводу може свідчити, що для автора ця формула була настільки очевидною для сучасників, що не потребувала окремого пояснення⁶⁴. У середньовічних руських текстах слово «подъ» уживали для позначення особи або предмета, під владою чи захистом яких відбувалася або завершувалася певна дія⁶⁵. Водночас воно могло означати підпорядкування особі, під владою чи контролем якої хтось перебував. Слово «рукою» в середньовічній руській мові, зокрема, означало здійснення влади над кимось⁶⁶. Отже, у цьому випадку, ймовірно, йдеться про добре відомий сучасникам ритуал або усталену форму політичної залежності. У другій половині XIII ст. справді спостерігалася економічна й військова перевага Волині над усією Мазовією. Потужніше й заможніше володимирське князівство могло слугувати для черського князя важливим джерелом підтримки.

Показово, що аналогічна модель опіки та залежності слабшого володаря від сильнішого була добре відома й у Західній Європі. У наведеному фрагменті з'являється згадка, що Мстислав II зобов'язався дарувати Конрадові II дари так само, як це раніше робив Володимир Василькович. Варто зазначити, що в західноєвропейській традиції обмін дарами між володарем і його підлеглим становив важливий елемент феодалних відносин⁶⁷. Можливо, політичні стосунки між черським і володимирським князями дійсно нагадували західноєвропейську модель ленної залежності. Формула дарів та задекларована опіка з боку сильнішого правителя могли

⁶¹ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 567–568.

⁶² *Ibidem*. S. 568–569.

⁶³ *Ibidem*. S. 572–573.

⁶⁴ Pleszczyński A. The Birth of a Stereotype Polish Rulers and their Country in German Writings c. 1000 A. D. *East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450–1450* / general editors F. Curta and D. Župka. Leiden ; Boston : Brill, 2011. Vol. 15. P. 52.

⁶⁵ *Словарь древнерусского языка X–XIV вв.* / гл. ред. И. Улуканов. Москва : Азбуковник, 2000. Т. 6. С. 543–545.

⁶⁶ *Словарь древнерусского языка X–XIV вв.* / гл. ред. В. Крысько. Москва : Азбуковник, 2013. Т. 10. С. 479–483.

⁶⁷ Альтхоф Г. Штольберг-Рилинген Б. Язык даров. Логика и семантика обмена дарами в Европе до начала нового времени. *На языке даров. Правила символической коммуникации в Европе в 1000–1700 гг.* / ред. Г. Альтхоф, М. Бойцов / перевод з нем. М. Бойцов, перевод с пол. М. Дмитриев. Москва, 2016. С. 8–21; Даллеский З. Вручение даров или уплата дани? Польские князья при императорском дворе (XI–XII вв.). *На языке даров. Правила символической коммуникации в Европе в 1000–1700 гг.* / ред. Г. Альтхоф, М. Бойцов / перевод з нем. М. Бойцов, перевод с пол. М. Дмитриев. Москва, 2016. С. 63–65.

бути її символічним підтвердженням. Таким чином, зв'язок між обома князями міг набувати форми, подібної до феодальної. Це могло бути наслідком проникнення до двору Романовичів західноєвропейських придворних традицій, зокрема через контакти з мазовецькими П'ястами. Однак це питання потребує подальших досліджень⁶⁸.

Після описаних подій джерело подає розповідь про невдалий похід Конрада II на Люблін, здійснений спільно з володимирською дружиною під проводом боярина Дуная⁶⁹. За даними *хроніки Романовичів*, невдовзі після смерті Володимира Васильковича та інтронізації Мстислава II Даниловича у 1289 р. Конрад II перебував при дворі нового володаря Володимирського князівства, просячи його про військову підтримку для походу на Сандомир. Мстислав II тепло прийняв Конрада II та з великою щедрістю обдарував його та лицарів, котрі прибули разом з ним. Потім володимирський князь наказав вислати разом із Конрадом II на Сандомир військові підкріплення під проводом воєводи Чуйдина. Джерело повідомляє, що Конрад II здобув перемогу, з чого і розпочалось його правління в Сандомирі⁷⁰. Ці події можна вважати свідченням військової активності Конрада II, спрямованої на здобуття впливів у Малопольщі та оволодіння краківським тронем.

Остання частина *хроніки Романовичів*, у якій з'являється ім'я Конрада II, також стосується малопольських справ. Джерело повідомляє, що після здобуття влади в Кракові Болеслав Земовитович продовжував боротьбу за це місто з Генриком IV Правим. На боці Болеслава воювали Конрад II та Владислав Локетек⁷¹. Події ці датовано 1289 р., однак у цій частині *хроніки Романовичів* міститься і пізніша вставка, створена приблизно у 1299–1305 рр.⁷²

Висновки, що випливають із наведеного аналізу, засвідчують, що в XIII ст. і між мазовецькими та волинськими землями відбувалися процеси політичної й культурної інтеграції. Князі з династій мазовецьких П'ястів та галицько-володимирських Романовичів неодноразово вступали в союзи та підтримували один одного у воєнних конфліктах. *Хроніка Романовичів* докладно описує події цього періоду й відображає мінливу динаміку взаємин володарів Мазовії та Волині.

Попри окремі епізоди напруження та примирення у першій половині XIII ст. між Данилом і Васильком Романовичами та Конрадом I Мазовецьким, їхні нащадки, Володимир Василькович і Конрад II Земовитович, підтримували союзницькі політичні зв'язки. Володимирський князь неодноразово надавав Конрадові II військову допомогу як у внутрішніх мазовецьких конфліктах, так і під час зовнішніх дій. Повторювана в *хроніці Романовичів* формула «под[ъ] своею ржкою» свідчить про існування між цими володарями протекційних відносин. Це додатково підтверджує високий рівень культурної інтеграції між мазовецькою та волинською землями в XIII ст.

INTERDYNASTIC RELATIONS BETWEEN THE RULERS OF MASOVIA AND VOLHYNIA IN THE THIRTEENTH CENTURY ACCORDING TO THE CHRONICLE OF THE ROMANIDS (THE GALICIAN-VOLHYNIAN CHRONICLE)

Leonid MATIASZ

Maria Curie-Skłodowska University
 Doctoral School of Humanities and Arts
 18 Veteranów Street, 20-038 Lublin, Poland
 e-mail: pavlenko_leonid@yahoo.com.ua
 ORCID: 0009-0002-6754-8807

This article examines how the relations between the princes of the Masovian branch of the Piast dynasty and the Romanids of Halych-Volhynia are represented in the Chronicle of the Romanids (the Galician-Volhynian Chronicle). An analysis of relevant passages of the source allows us to trace the dynamics of political contacts between the two dynasties in the thirteenth century. The Chronicle of the Romanids contains both

⁶⁸ У подальшому передбачаю підготовку окремої наукової публікації, присвяченої цій проблемі.

⁶⁹ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 573–580; Jusupović A. *Chronica*. S. 172.

⁷⁰ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 621–622; Jusupović A. *Chronica*. S. 188.

⁷¹ *Chronica Galiciano-Voliniana*. S. 625.

⁷² *Ibidem*. S. 646; Jusupović A. *Chronica*. S. 189.

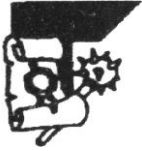
evidence of close coalition cooperation, including military support and joint campaigns, and descriptions of episodes of confrontation that illustrate the changing and multidimensional character of interdynastic relations. The study analyses all cases of interaction between the Masovian Piasts and the Romanids recorded in the *Chronicle of the Romanids*, which makes it possible to outline the main forms of political contacts between these dynasties. Particular attention is devoted to the specific character of the relations between the Volodymyr branch of the Romanids and the Masovian Piasts in the mid- and late thirteenth century. The article also examines whether these contacts had an institutionalized character or remained largely situational political alliances determined by the current configuration of power in the region. The aim of the article is to determine the degree of political and cultural integration between Masovia and Volhynia in the thirteenth century on the basis of the evidence provided by the *Chronicle of the Romanids*.

Keywords: the Romanids dynasty, the Piasts, *Chronicle of the Romanids*, Mongols, Yotvingians, state of the Romanids, interdynastic relations.

REFERENCES

- Althoff, G., Stollberg-Rilingen, B. (2016). Iazyk darov. Logika i semantika obmena darami v Yevrope do nachala novogo vremeni. *Na iazyke darov. Pravila simvolicheskoy kommunykatsii v Evrope v 1000–1700 gg.* / red. H. Altkhof, M. Boitsov / perevod z nem. M. Boitsov, perevod s pol. M. Dmytryev. Moskva. S. 8–21 (in Russian).
- Andryiashev, A. (1887). *Ocherk po istorii volynskoy zemli do kontsa XIV stoletiya*. Kiev : Tipografiia Imperatorskogo Universiteta Sv. Vladimira. 239 s. (in Russian).
- Bartnicki, M. (2005). *Polityka zagraniczna księcia Daniela Halickiego*. Lublin : Wyd-wo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. 251 s. (in Polish).
- Dąbrowski, D. (2002). *Rodowód Romanowiczów książąt halicko-wołyńskich*. Poznań ; Warszawa : Wyd-wo Historyczne. 347 s. (in Polish).
- Dąbrowski D. (2008). *Genealogia Mściślawowiczów. Pierwsze pokolenia (do początku XIV wieku)*. Kraków : Avalon, 830 s. (in Polish).
- Dąbrowski, D. (2012). *Daniel Romanowicz król Rusi (ok. 1201–1264). Biografia polityczna*. Kraków : Avalon (= Monografie Pracowni Badań nad Dziejami Rusi UKW w Bydgoszczy, t. 1). 538 s. [in Polish].
- Dąbrowski, D. (2015). *Genealogiia Mstislavichey: Pervye pokoleniia (do nachala XIV v.)* / per. i vstup. slovo k rus. izd. K. Erusalimskogo, O. Ostapchuk. *Studium Slavicorum Orbis*. Sankt-Peterburg : Dmytryi Bulanin. Vol. 10. 880 s. (in Russian).
- Dąbrowski, D., Jusupović, A. (eds.). (2017). *Chronica Galiciano-Voliniana (Chronica Romanoviciana). Monumenta Poloniae historica*. Kraków ; Warszawa : PWN ; PAU. Nova series. T. XVI. 710 s. (in Old-Ukrainian).
- Dąbrowski, D. (2017). *Król Rusi Daniel Romanowicz. O ruskiej rodzinie książęcej i kulturze w XIII w.* Kraków : Avalon. T. 2 426 p. (in Polish).
- Dąbrowski, D. (1997). Małżeństwa Wasylka Romanowicza. Problem mazowieckiego pochodzenia drugiej żony. *Europa Środkowa i Wschodnia w polityce Piastów. Materiały z sympozjum, Toruń, 14–15 grudnia 1995 r.* / red. K. Zielińska-Melkowska. Toruń. S. 221–233 (in Polish).
- Dalleskyi, Z. (2016). Vruchenye darov yly uplata dany? Polskye kniazia pry ymperatorskom dvore (XI–XII vv.). *Na iazyke darov. Pravila simvolicheskoy kommunykatsii v Evrope v 1000–1700 gg.* / red. H. Altkhof, M. Boitsov / perevod z nem. M. Boitsov, perevod s pol. M. Dmytryev, Moskva. S. 63–65 (in Russian).
- Dzik, M., Jusupović, A. (2019). Medieval Drohiczyn in the light of the archaeological and written sources, *The Sphinx of Slavic Sigillography – small lead seals of “Drohiczyn type” from Czermno in their East European* / ed. A. Musin, M. Wołoszyn. *U źródeł Europy Środkowo-Wschodniej* / ed. M. Hardt, M. Wołoszyn. Kraków ; Leipzig ; Rzeszów ; Saint Petersburg ; Warszawa. P. 77–101 (in English).
- Grabowski, J. (2016). *Dynastia Piastów mazowieckich*. Kraków : Avalon. 617 s. (in Polish).
- Holovko, O. (2001). *Kniaz Roman Mstyslavych ta yoho doba*. Kyiv : Stylos. 249 p. (in Ukrainian).
- Holovko, O. (2009). Volynska zemlia na pershomu etapi hromadianskoi viiny u Pivdenno-Zakhidnii Rusi (1205–1214 rr.). *Naukovi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Istorychni nauky. Yuvileinyi vypusk*. Vyp. 13. S. 80–89 (in Ukrainian).
- Holovko, O. (2013). Spishska uhoda 1214 r. uhorskoho korolia Andriia II i krakivskoho kniazia Leshka Bialoho ta yii naslidky. *Ukraina v Tsentralno-Skhidnii Yevropi* / red. kolehiia V. Smolii i in. Kyiv : Instytut istorii Ukrainy. S. 127–147. (in Ukrainian).
- Holovko, O. (2013). Koronatsiia kniazia Danyla Romanovycha v konteksti ideolohichnoho zhyttia i mizhnarodnykh vidnosyn slovianstva Skhidnoi Yevropy. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Istorychni nauky*. T. 23. S. 213–230 (in Ukrainian).

- Holovko, O. (2021). Rus i Polshcha v mizhnarodnomu zhytti Yevropy (X – persha polovyna XIII st.), Kyiv : Natsionalna akademiia nauk Ukrainy. Instytut ukrainskoi arkhoeohrafii ta dzhereleznastva im. M. S. Hrushevskoho. 600 p. (in Ukrainian).
- Holovko, O. (2023). Monholskyi chynnyk u vzaiemynakh volynskoho kniazia ta korolia Danyla Romanovycha z Apostolskym prestolom (kinets 40-kh – persha polovyna 60-kh rokiv XIII st.). *Drynovsky sbornyk* / red. V. Nykolov, V. Salienkov, S. Sorochan. Sofiia ; Kharkiv. T. XVI. S. 161–176 (in Ukrainian).
- Hrushevsky, M. (2021). *History of Ukraine-Rus'* / translated by I. Press ; edited by C. Raffensperger, F. E. Sysyn, T. Plawuszek-Stech. Edmonton ; Toronto : Canadian Institute of Ukrainian Studies Press. Vol. 2 : The Eleventh to Thirteenth Centuries. 606 p. (in English).
- Hrushevsky, M. (2016). *History of Ukraine-Rus'* / translated by B. Sturmiński ; edited by Y. Fedoruk, R. Romanchuk, F. E. Sysyn, U. M. Pasicznyk. Edmonton, Toronto : Canadian Institute of Ukrainian Studies Press. Vol. 3 : To the Year 1340. 651 p. (in English).
- Jasiński, K. (2001). *Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*. Poznań : Wyd-wo Historyczne. 263 s. (in Polish).
- Jusupović, A. (2006). Domus quondam dobrinensis. Przyczynek do dziejów templariuszy na ziemiach Konrada Mazowieckiego. *Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu*. Zesz. 1. T. 71. S. 7–18 (in Polish).
- Jusupović, A. (2008). Przynależność polityczna Drohiczyna w XII i pierwszej połowie XIII w. *Drohychyn' 1253. Materiały międzynarodni konferentsii z nahody 755 richnytsi koronatsii Danyla Romanovycha* / uporiad. O. Zhernoleiev, M. Voloshchuk, I. Hurak. Ivano-Frankivsk : LIK. S. 159–170 (in Polish).
- Jusupović, A. (2007). Tak zwany «Lapolis Połocki» w przekazie Wasilja Tatiščeva Rola Drohiczyna w kontaktach polskoruskich drugiej połowy XII wieku. *Studia źródłoznawcze*. T. 45. S. 15–32 (in Polish).
- Jusupović, A. (2016). *Elity ziemi Halickiej i Wołyńskiej w czasach Romanowiczów (ok. 1205–1269)*. Kraków : Avalon, 352 s. (in Polish).
- Jusupović, A. (2022). *The Chronicle of Halych-Volhynia and Historical Collections in Medieval Rus'* / translated by M. Stępień. *East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450–1450* / general editors F. Curta and D. Żupka. Leiden ; Boston : Brill. Vol. 81. 244 p. (in English).
- Jusupović, A. (2022). Rus' chronicles as sources of international law. *Quaestiones Mediaevi Novae*. Vol. 27. S. 117–133 (in English).
- Krysko, V. (2013) Slovar drevnerusskoho iazyka X–XIV vv. Moskva : Azbukovnik. T. 10. 656 s. (in Russian).
- Matuzova, V. (2022). *Nazarova E., Krestonostsy i Rus'. Konetkst XII v. – 1270 g.* Moskva : Indrik, 488 s. (in Russian).
- Nagirnyj, W. (2008). „Cupientes tuis votis annuere”: kto był inicjatorem rokowań między książętami halicko-wołyńskimi a Stolicą Apostolską w połowie lat 40-ch XIII wieku? *Drohychyn' 1253. Materiały międzynarodni konferentsii z nahody 755 richnytsi koronatsii Danyla Romanovycha* / uporiad. O. Zhernoleiev, M. Voloshchuk, I. Hurak. Ivano-Frankivsk : LIK. S. 134–141 (in Polish).
- Nagirnyj, W. (2008). Polityka zagraniczna księstw ziem halickiej i wołyńskiej 1198 (1199)–1264. *Prace Komisji Wschodnioeuropejskiej* / red. A. Zięba. Kraków : Wyd-wo PAU. T. 12. 362 s. (in Polish).
- Pavlenko, L. (2023). Książęta służebni z dynastii Rurykowiczów w XII–XIII wieku. *Tabularium Historiae*. T. XII. S. 65–90. (in Polish).
- Pashuto, V. (1950). *Ocherki po istorii Galitsko-Volynskoy Rusi*. Moskva : AN SSSR. 330 s. (in Russian).
- Pashuto, V. (1968). *Vneshniaia politika Drevney Rusi*. Moskva : Nauka. 472 s. (in Russian).
- Pleszczyński, A. (2011). The Birth of a Stereotype Polish Rulers and their Country in German Writings c. 1000 A. D. *East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450–1450* / general editors F. Curta and D. Żupka. Leiden ; Boston : Brill. Vol. 15. 352 p. (in English).
- Sharanevich, Y. (1863). *Istoriya Galitsko-Volodimirskoy Rusi. Ot naydavneishykh vremen do roku 1453*. Lviv : Institut Stavropigiyskogo. 462 s. (in Russian).
- Suchodolska E. (2006). Dzieje polityczne (połowa XIII – połowa XIV w.). *Dzieje Mazowsza* / red. H. Samsonowicz, Pułtusk : Akademia Humanistyczna im. A. Gieysztor. T. 1. S. 213–256 (in Polish).
- Uluganov, I. (2000). Slovar' drevnerusskogo iazyka X–XIV vv. Moskva : Azbukovnik. T. 6. 603 s. (in Russian).
- Voitovych, L. (2015). *Kniaz Lev Danylovych. Halych v politychnomu zhytti Yevropy XI–XIV stolit*. Lviv : Natsionalna akademiia nauk Ukrainy. Instytut ukrainoznavstva im. Ivana Krypiakevycha. 478 s. (in Ukrainian).
- Voloshchuk, M. (2018). Do pyttannia prysutnosti rusyniv pry dvori kniahyni Agafii Sviatoslavivny (mizh 1207/1209–1247/1248) – druzhyny mazovetskoho kniazia Konrada. *Inter Regnum et Ducatum. Studia ofiarowane Profesorowi Janowi Tęgowskiemu w siedemdziesiąt rocznice urodzin* / red. P. Guzowski, M. Liedke, K. Boroda. Białystok : Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy. S. 633–657 (in Ukrainian).

Voloshchuk, M. (2021). Goroda Rusi v voennykh operatsiyakh Piastov protiv Riurikovichei (XI – seredyna XIV vv.). Chiasť 1. *Oblicza Wojny: Miasto i wojna* / red. T. Grabarczyk, M. Pogońska-Pol. Łódź : Wyd-wo Uniwersytetu Łódzkiego. T. 4. S. 27–52 (in Russian).

Voloshchuk, M. (2021). Goroda Rusi v voennykh operatsiyakh Piastov protiv Riurikovichei (XI – seredyna XIV vv.). Chiasť 2. *Oblicza Wojny: Miasto i wojna* / red. W. Jarno, J. Kita. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. T. 5. S. 57–74 (in Russian).

Voloshchuk, M. (2023). Nevintsenosni elity ruskoho (?) pokhodzhennia na viiskovii sluzhbi Piastiv kintsia XII – pershoi polovyny XIV st.: deiaki antropomichni sposterezhennia. *Oblicza Wojny: Narzędzia wojny* / red. M. Voloshchuk, M. Pogońska-Pol, J. Kita. Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. T. 8. S. 37–53 (in Ukrainian).

Voloshchuk, M. (2019). Ruthenian-Polish matrimonial relations in the context of the inter-dynastic policy of the house of Rurik in the 11th–14th centuries: selective statistical data. *Codrul Cosminului*. № 1. Vol. XXV. P. 95–126 (in English).

Włodarski, B. (1938). Alians rusko-mazowiecki z drugiej połowy XIII w. Karta z dziejów Konrada II Mazowieckiego. *Studia historyczne ku czci Stanisława Kutrzeby*. Kraków. T. 2. S. 611–629 (in Polish).

Włodarski, B. (1966). *Polska i Ruś (1194–1340)*. Warszawa : PWN. 326 s. (in Polish).

Włodarski, B. (1927). Polityka ruska Leszka Białego. *Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie*. Zesz. 3. T. 3. S. 239–318 (in Polish).

Włodarski, B. (1936). Rola Konrada Mazowieckiego w stosunkach polsko-ruskich. *Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie. Wydział II historyczno-filozoficzny*. Zesz. 2. T. 19. S. 85–137 (1–57) (in Polish).

Надійшла до видавництва 18 листопада 2025 р.

Прийнята до друку 21 січня 2026 р.

Опублікована 6 травня 2026 р.